

Nyliberalismens slut och historiens pånyttfödelse

av Joseph E. Stiglitz

Under 40 år lovade eliter i rika och fattiga länder att nyliberal politik skulle leda till snabbare ekonomisk tillväxt och att fördelarna skulle sippra ned så att alla, inklusive de fattigaste, skulle få det bättre. Nu när bevisen finns, är det underligt att förtroendet för eliter och förtroendet för demokrati har minskat?

I slutet av kalla kriget skrev statsvetaren Francis Fukuyama en berömd studie som heter "Historiens slut?" Kommunismens kollaps, hävdade han, skulle rensa bort det sista hindret som skiljer hela världen från dess öde av liberal demokrati och marknadsekonomier. Många höll med.

Efter sitt målinriktade dödande av Irans näst mäktigaste ledare kunde USA väl finna sig utan något annat alternativ än att tillägna mer militära resurser till Mellanöstern, en väg som kunde leda till ytterligare iranska provokationer. Och den förändringen skulle inträffa i en tid med växande utmaningar för USAs intressen någon annanstans i världen.

I dag, när vi står inför en reträtt från den regelbaserade, liberala globala ordningen, med autokratiska härskare och demagoger som styr i länder som innefattar över hälften av världens befolkning, framträder Fukuyamas idé som säregen och naiv. Men den förstärkte den nyliberala ekonomiska läran som har varit gällande under de senaste 40 åren. Trovärdigheten för nyliberalismens tillit till oförutsedda marknader som den säkraste vägen till delat välstånd är 'livs-stöd' dessa dagar. Och det borde det vara. Samtidigt är minskat förtroende för nyliberalism och demokrati ingen slump eller bara korrelation. Nyliberalism har undergrävt demokratin i 40 år. Den globaliseringsform som föreskrivs av neoliberalismen lämnade individer och hela samhällen oförmögna att kontrollera en betydelsefull del av sitt eget öde, vilket Dani Rodrik vid Harvard University så tydligt har förklarat, och som jag hävdar i mina senaste böcker *Globalization and Its Discontents Revisited* och *People, Power and Profits*. Effekterna av liberaliseringen av kapitalmarknaden var särskilt motbjudande: Om en ledande presidentkandidat i en tillväxtmarknad tappade förtroende för Wall Street, skulle bankerna ta sina pengar ut ur landet.

Väljarna stod sedan inför ett svårt val: att ge efter för Wall Street eller att möta en allvarlig finansiell kris. Det var som om Wall Street hade mer politisk makt än landets medborgare. Även i rika länder fick vanliga medborgare höra: "Du kan inte utöva den politik du vill ha" - vare sig tillräckligt socialt skydd, anständiga löner, progressiv beskattning eller ett välreglerat finansiellt system - "eftersom landet kommer att förlora konkurrenskraft, jobb kommer att försvinna och du kommer att lida." I både rika och fattiga länder lovade eliter att nyliberal politik skulle leda till snabbare ekonomisk tillväxt och att fördelarna skulle sippra ner så att alla, inklusive de fattigaste, skulle få det bättre. Men för att komma dit måste arbetare acceptera lägre löner och alla medborgare måste acceptera nedskärningar inom viktiga regeringsprogram.

Eliterna hävdade att deras löften var baserade på vetenskapliga ekonomiska modeller och "bevisbaserad forskning." Tja, efter 40 år visar siffrorna att: tillväxten har avtagit, och frukterna av den tillväxten gick huvudsakligen till mycket få i toppen. När löner stagnerade och aktiemarknaden sköt i höjden, flödade inkomster och förmögenhet upp, snarare än att sippra ner. Hur kan löneförmåga - för att uppnå eller bibehålla konkurrenskraft - och reducerade statliga program eventuellt höja levnadsstandarden? Vanliga medborgare kände att de hade sålt en varulista. De hade rätt att känna sig lurade. Vi upplever nu de politiska konsekvenserna av detta storslagna bedrägeri: misstro mot eliterna, den ekonomiska "vetenskap" som nyliberalism är baseras på och det penningkorrupta politiska systemet som gjorde allt detta möjligt. Verkligheten är trots sitt namn, att neoliberalismens era var långt ifrån liberal. Den införde en intellektuell ortodoxi vars förmyndare var totalt intoleranta mot olikhet. Ekonomer med heterodoxa åsikter behandlades

som kättare för att bli avskräckta eller i bästa fall avstängda till några få isolerade institutioner.

Nyliberalism hade liten likhet med det ”öppna samhälle” som Karl Popper hade förespråkade. Som George Soros har betonat, erkände Popper att vårt samhälle är ett komplext, ständigt utvecklande system där ju mer vi lär oss, desto mer förändrar vår kunskap systemets beteende. Ingenstans var denna intolerans större än inom makroekonomin, där de rådande modellerna uteslöt möjligheten till en kris som den vi upplevde 2008. När det omöjliga inträffade behandlades det som om det var en 500-års översvämning - en freak-händelse som ingen modell kunde ha förutspått. Än idag vägrar förespråkare för dessa teorier att acceptera att deras tro på självreglerande marknader och deras avskaffande av externa effekter som antingen obefintlig eller obetydlig ledde till avregleringen som var avgörande för att driva krisen. Teorin fortsätter att överleva med Ptolemais-ka* försök att få den att passa till fakta, vilket vittnar om verkligheten att dåliga idéer, en gång etablerade, ofta har en långsam död. Om finanskrisen 2008 misslyckades med att få oss att inse att obundna marknader inte arbetar, borde klimatkrisen verkligen göra det: nyliberalismen kommer bokstavligen att upphöra med vår civilisation. Men det är också tydligt att demagoger som skulle få oss att vända ryggen till vetenskap och tolerans bara kommer att göra saken värre. Den enda vägen framåt, det enda sättet att rädda vår planet och vår civilisation, är en återfödelse av historien. Vi måste återuppliva upplysningen och återuppta att hedra dess värderingar av frihet, respekt för kunskap, och demokrati.

* * *

* Claudios Ptolemaios (90-170) var en grekisk astronom, geograf och matematiker som var verksam i Egypten. Han sammanfattade och utvidgade det antika astronomiska kunnandet och hans viktigaste verk övertröffades först under senrenässansen.

Copyright Project Syndicate 2019.

www.project-syndicate.org

Joseph E. Stiglitz är professor vid Columbia University. 1993 ingick han i Clintonadministrationens Council of Economic Advisors och blev senare dess ordförande. 1997-2000 var han Senior Vice President och chefsekonom vid Världsbanken.

2001 fick han Nobelpriset i ekonomi.

Professor Stiglitz var också ledare för den kommission om finanskrisen - Commission of Experts of the President of the United Nations General Assembly on Reforms of the International Monetary and Financial System - som tillsattes av FNs generalförsamling hösten 2008 inför FNs konferens (Summit) “The World Financial and Economic Crisis and its Impact on Development” i New York 24-26 juni 2009.

Tiden vid Världsbanken gjorde honom desillusionerad över den misslyckade ensidiga nyliberala policyn vilket resulterade i att han offentligt började framföra sina kritiska synpunkter i föredrag och artiklar. Professor Stiglitz är idag en internationellt välkänd kritiker av Bretton Woods-institutionerna och Världshandelsorganisationen WTO.

Redaktör: Claes Olsson